

релевантності має справу з розумінням, тоді як критерій теорії аргументації стосується переконання. Для розуміння достатньо впізнання інформативної інтенції мовця, тоді як переконання означає зміну власної точки зору на проблему на користь впізнаної інформативної інтенції. Так, розуміння є необхідною умовою для переконання, але не достатньою. У процесі комунікації це означає, що аудиторія може зрозуміти тезу, але не погодитися з нею: когнітивне середовище зміниться, але ціль аргументатора залишиться незадоволеною. Це розмежування є принциповим, адже повідомлення, релевантне у теорії релевантності, може бути нерелевантним у теорії аргументації, що пов'язано, знову ж таки, з різними рівнями розгляду комунікативного процесу.

На наше переконання, подальші дослідження з опрацьованої теми можуть розвиватися у руслі детального аналізу кожного окремого поняття когнітивно-лінгвістичної релевантності з наступним накладанням цих концептів на аргументативний дискурс. У нашому дослідженні окреслено загальні тенденції та з'ясована можливість подальшого накладання – окрім термінів, уже запозичених з теорії релевантності – в цілому.

Список використаних джерел

1. Blair, J.A., 1992. 'Premissary relevance', *Argumentation*, Vol.6, p.203–217.
2. Blair, J.A., 2000. 'Tindale's Acts of Arguing: A Rhetorical Model of Argument', *Informal Logic*, Vol.20 (2), p.190–201.
3. Blair, J.A., 2012. 'Groundwork in the theory of argumentation', Springer, Dordrecht Heidelberg London New York.
4. Grice, H.P., 1975. 'Logic and conversation' In: P. Cole and J. L. Morgan, 1975, *Syntax and semantics*, Vol.3, New York, Academic Press.
5. Johnson, R.H., Blair J.A., 2006. 'Logical self-defense', New York, Idebate Press.
6. Sperber, D., Wilson, D., 1986. 'Relevance Theory', In Horn L. R., Ward G., 2006, *The Handbook of Pragmatics*, Blackwell Publishing.
7. Sperber, D., Wilson, D., 1987. 'Presumptions of relevance', *Behavioral & Brain Sciences*, Vol.10, p.736–753.
8. Sperber, D., Wilson, D., 1995. 'Relevance: Communication and Cognition', Oxford: Blackwell, 2nded.
9. Tindale, ChW., 1992. 'Audiences, relevance and cognitive environments', *Argumentation* Vol.6, p.177–188.
10. Tindale, ChW., 2015. 'The philosophy of argument and audience reception', Cambridge University Press, Cambridge.
11. van Eemeren, F., Grootendorst, R., 2004. 'A systematic theory of argumentation The pragma-dialectical approach', Cambridge University Press, Cambridge.
12. Walton, D., 2003. 'Relevance in argumentation', Amsterdam, Routledge.

Babuk V. L., postgraduate student, Kyiv National University Taras Shevchenko (Ukraine, Kyiv), vuminita@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9415-2264>

Relevance–audience notion: between the argumentation theory and cognitive linguistics

The article deals with the peculiarities of relevance–audience concept in the argumentation theory and cognitive linguistics. The purpose of the article is to find out the possibility of using the cognitive linguistics' description of relevance for argument evaluation. To achieve this goal, it is used comparative, analytical and historical methods. It is revealed, firstly, that cognitive linguistics' understanding of relevance enriches its interpretation in argumentation theory.

Secondly, the concept of optimal relevance, worked out in relevance theory, can be useful for argumentation theory. Thirdly, cognitive–linguistic describing of relevance can be integrated in argumentation theory just partly because of dealing with micro–level of communication, when the theory of argument works with macro–level.

Keywords: audience–relevance, argument evaluation, relevance, argumentation theory, relevance theory.

* * *

УДК 1

Діденко Л. В.,

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії гуманітарних наук, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), DidenkoLarysa@gmail.com, ORCID 0000–0003–1734–0055

ЕКЗИСТЕНЦІЯ: ГРАНИЧНІ СКЛАДНИКИ

Дослідження присвячене розгляду екзистенції. Метою є з'ясування сутності останньої через розглядання граничних складників (тілесності, помежів'я, абсурду). У дослідженні використані методи: розмірковувальний, аналізуювальний, синтезувальний, герменевтичний, феноменологічний, реконструювальний, моделювальний тощо. Висновки: Буття проявляється через існувальні, з–поміж яких особливої уваги потребує те, що назване «людина». Завдяки екзистенції можливо виявити унікальність кожної антропоодиниці. Екзистенція – це поєднання біологічного (тілесного) та соціального (культурозалежного) параметрів. Виявлення неповторності кожної антропоодиниці здійснюване через трансцендування («вихід за межі»), ключем до якого постають граничні складники екзистенції – тілесність, помежів'я та абсурд. Останні «розкривають» антропоодиницю для неї самої через спектри можливостей за умови критичного ставлення – ісприймання всього зовнішнього.

Ключові слова: екзистенція, антропоодиниця/людина, граничні складники екзистенції, тіло, тілесність, помежів'я, ситуація помежів'я, абсурд.

З–поміж онтологічних концептів «екзистенція» постає одним із найскладніших відбуттєвлених через: 1) поліспектровість проблем, окреслюваних складниками; 2) ситуативність (суб'єкт–залучання, різноролевість та суб'єкт–реагування); 3) «чинник випадковості», який відкриває «можливісні вікна» для суб'єкт–становлення тощо. Тлумачення екзистенції залежить від мислителя та підтримуваної ним традиції. Пропоноване дослідження присвячене розгляду граничних складників екзистенції – тілесності, помежів'ю, абсурду. Компоненти екзистенції деталізують у межах трансдисциплінарних студій (поєднання–переплетення філософських, психологічних, лінгвістичних, педагогічних, економічних, політичних, культурних та ін. зрізів–візій): з одного боку, це постає теоретично зисковим через розширення меж тлумачення самого концепту; з іншого боку, має практичну зисковість, оскільки для кожної антропоодиниці уможливлене «індивідуальне налаштування/коригування параметрів власного існування».

Актуальність теми посилювана не тільки соціальними (екстернальними) чинниками, але й індивідуальними (інтернальними) пошуками окремої антропоодиниці. Головна індивідуально шукана/виявлена мета екзистенції – спроба з'ясування окремим суб'єктом власної ідентичності (або відсотка схожості/подібності до інших, або відсотка унікальності), завдяки чому виокремлюватимуться та векторуватимуться параметри самовдосконалення. Соціальні та інтерсуб'єктивні запити пригальмовують індивідуальні пошуки антропоодиниці задля з'ясування свого призначення, що призводитиме до часостврачання, енерговитратності та періодичного фіксування загального деградування (тематична обмеженість–та–циклічність автозапитувань) із ситуативно–спорадичними бажаннями штучного наближення точки онулення.

Філософські дослідження ХХІ ст. не мають виключної теоретизувальної мети (сформулювати та/або обґрунтувати ще одну/декілька версій тлумачення феномена). Окремими мислителями (і авторкою так

само) акцентована індивідуально–практична мета – філософські дослідження можуть приносити користь тому, хто мислить та має намір віднайти аргументи для власного розуміння та/або виправлення конкретної ситуації задля себе самого у контексті генералізованого проекту «Благо».

Мета пропонованого дослідження – з'ясування сутності екзистенції через розглядання її головних граничних складників. Завданнями окреслені такі: 1) уточнити дефініцію терміна «екзистенція» через біологічний та соціальний аспекти; 2) пояснити значення вислову «граничні складники екзистенції»; 3) виявити найістотніше у тілесності, помежів'ї та абсурді. Головними методами, застосованими у дослідженні, є: розмірковувальний, аналізувальний, синтезувальний, герменевтичний, феноменологічний, реконструювальний, моделювальний тощо.

Наявні дослідження екзистенційності (тобто самої екзистенції, її складників та взаємозв'язків між ними) постають розмитими через апелювання авторів до компаративування поглядів мислителів попередніх епох, проте рідко до розвивання класичних тез–шодо–феноменів у ситуативному корелюванні. Зокрема: 1) варіанти розглядання теми–проблеми *екзистенції/існування* у межах онтологічних дискусій [18], висвітлення її підгрунтовості [6] та специфікаційності [1] на прикладі мислеспадку одного з найяскравіших представників Східного локусу, а також ідейному наближенні–розходженні різнолокаційних мислителів із висвітленням особливостей історико–культурного простору становлення кожного, що вплинуло на їх візієформування [2]; 2) тема–проблема *тілесності* акцентована через історико–філософські підходи щодо упорядкування бачень мислителів попередніх епох [3], у поєднанні із просторовістю у контексті архітектури, театру, текстур через індивідуальний досвід та свідомість [20], а також значною кількістю досліджень у феноменологічній традиції; 3) тема–проблема *помежів'я* укорінена в ідеї Карла Ясперса, розвивання розробок якого спрямоване у психо–студії (патологічні та терапевтичні) задля упередження/мінімізування «ментальної вразливості» та/або «індивідуальної крихкості» антропоодиноці [19; 7; 27], ілюстрування творчого доробку письменників та поетів [8], встановлені–та–керовані людиною ситуаційні перепони для роботів [13], а також «освітні орієнтири для дорослих» [26]; 4) темі *абсурду* приділяють увагу у контексті іншовізії тексту Альбера Камю «Міф про Сізіфа» [4] через сегмент–поля авторської поезії та/або прози [5], психологічні настрої–орієнтири до дії через інтертекстуальність та рішеннепріймання [25] тощо. Хоча з–поміж критичних деталізувань класичних ідей вирізняються дослідження британських [9], німецьких [14] та австрійських [21–23] колег, у кожного з котрих можна віднайти обмеження в аргументуваннях, радикалізм у висвітленнях та невраховування онтологічно значущих елементів (наприклад, подієвпливальності, ситуативності, «чинника випадковості» тощо).

Термінологічна заувага: зазначені у навчальній літературі онтологічні терміни були по–авторському оновлені через найоптимальніші українські відповідники, що обумовлено лінгво–смісловими дослідницькими потребами. Більшість онтологічних термінів

потребуватимуть окремих уточнень (що зумовить з'яву наступних публікацій), проте наразі вони презентуватимуться удужковано через іншомовні відповідники. Це уможливить м'який перехід від мовнокалькованої термінології до питомо української. Імена та прізвища філософів подані з врахуванням фонетичних особливостей «вихідної мови», що перенесені на україномовний простір: усталені імена–прізвища мислителів так само удужковані.

Інтродукційна заувага. Антропоодиноця від моменту зародження життя (у біологічному сенсі) починає «індивідуальний пошук» власної істотної формули. Використовувані у дослідженні головні онтологічні терміни тільки перетинаються через термін «людина»: «життя» (біологічні параметри), «існування» (моментна наявність/відсутність), «тривання» (темпоральні параметри з визначеними моментами–точками початку/завершення), «екзистенція» (поєднання біологічних та соціальних характеристик, тобто індивідуально–параметральне тривання–функціонування тіла та презентування завдяки йому свого інтрапростору). Проте антропосутність (так само як і антропоунікальність) постає через граничні складники екзистенції, кожен з яких уможливує своєрідне презентування антропоодиноці у штучно–створюваних ситуаціях.

Екзистенція. Буття проявляється нам через існувальні {«тò òв», «ens», «das Seiende», «сущее»}, кожне з яких постає тривально–істотним {«тривально–сутнісним»}. З–поміж усіх існувальних виокремлене те, що назване «людина», особливостями якого є: 1) дуальність (це психо–фізичне утворення); 2) співбуттєвленість (тілесно її «спричинюють», проте інтелектуально вона має «складатися сама»); 3) належність до «світу речей» (поставатиме: або такою само річчю, яка тільки сліпо виконуватиме команди та приписи інших, або «інтелектуальною річчю», тобто рішеннепріймальницею); 4) налаштованість на поіснування та інтеракціонування з іншими існувальними, що за походженням можуть бути (не)органічними (через тривання або для–себе, або для–інших, хоча не виключений і рівноважний варіант: для–себе–та–для–інших); 5) зорієнтованість на саморозвивання (можливості змінювання «вмонтовані»); 6) відкритопрограмність (напряма та характер змінювання не є визначеними наперед, вони індивідуально кориговані впродовж «функціонування» антропоодиноці); 7) самоцінність через «неповторність параметрів відкритої програми» кожної антропоодиноці тощо. Людина постає найскладнішим існувальним, оскільки одночасно презентує характеристики ідеї, речі, явища та процесу. З–поміж усіх існувальних антропоодиноцю виокремлюють розвивальні здатності та здібності (мислення, креативність, комунікувальність, рішеннепріймання, емоційність тощо). Проте завдяки усвідомленню своєї скінченності та самовдосконаленню уможливлене здійснення «індивідуального проекту» з назвою «Людина», моментно формованого і втілюваного впродовж періоду функціонування власного тіла [24].

Данський філософ та теолог Сьорен Кіркегард {Сьорен К'еркегор} [15–17] виокремлював характеристиками екзистенції: одиничність, особистісність, пов'язаність із суб'єктом, скінченність, пов'язаність з

долею, історичність, неповторність, незворотність тощо. Загалом поняття «екзистенція» антропологізується, тобто його ознаки «запозичують» у людини, а терміном надалі позначають «виключно людське буття».

Екзистенцію неможливо досягнути раціональними засобами: її фіксує тільки окрема антропоодиниця як результат події/ситуації. Втім, дефініціювання екзистенції виявлятиме її різнопроаявність. *Екзистенція – це 1) існування людини або людське існування у світі; 2) це нероздільне існування об'єкта і суб'єкта, що завдяки тілу як посереднику може бути учасником кожної події свого життя, пережити та змінювати їх, що разом з тим коригуватиме і самого суб'єкта; 3) виключно людське існування у світі, що характеризується як «поза межове».*

Німецький філософ Карл Ясперс у тексті «Розум та екзистенція» [12] зауважував: екзистенції/існуванню потрібна трансценденція, завдяки якій вона/воно вперше постає як незалежне начало у світі. Без трансценденції існування – це тільки безплідна та позбавлена любові демонічна впертість. Для мислення неосяжним постає зв'язок екзистенції/існування з трансценденцією, адже обидва неможливо об'єктивувати. Хоча можливі пояснення/розтлумачення: «вихід за межі» (трансценденція) – це подолання себе, тобто втілення якісно нового, вміння побороти власні побоювання, страхи, страждання, сумніви тощо. *Екзистенція – це варіації ситуацій, що уможливлені обставинами та/або суб'єктами для індивідуального переживання антропоодиницею.* Таке «індивідуальне переживання» поставатиме подвійним: або як емоційне реагування на те, що сталося не з тобою; або як «умоглядне перебування» у тій само ситуації (суб'єкт пригадує найемоційніше і його ще раз «занурює» у ті самі переживання; тобто це повторне переживання ситуації з минулого). Видається, що існування – це те саме що й життя людини. Не зовсім. *Життя* – це біологічна характеристика, якою наголошують на тривалості функціонування тіла окремої антропоодиниці. Натомість через «існування» позначають соціальні параметри перебування антропоодиниці у культуропросторі (– ах), тобто це «відкритий доступ» окремого суб'єкта до здобутків всього людства задля подвійного зиску (саморозвитку та поступу собі подібних).

Людина в онтологічному розумінні постає «відкритою програмою»: кожен може приймати рішення щодо «найзначимішого», що відбиватиметься на формуванні нас самих. Порівняно з іншими існувальними, які «отримали» програми «закритого типу» (тобто їх цілі та функції визначені наперед), людину можливо коригувати безмежно. Хоча й тут є утруднення: якщо передбачене зберігання унікальності феномена – людини, у даному разі, то кожен може впливати на неї через поради, приклади, власний досвід, але рішення як вчиняти залишається саме за нею. Коли ж інші прийматимуть рішення за окремого суб'єкта, тоді ця первинно «відкрита програма» трансформується і антропоодиниця перетворюватиметься на річ – звичайний прояв буття, що не має намірів до змін та усвідомлення їх необхідності. Завдяки культурі (та досвіду людства загалом) антропоодиниця і отримує спектри можливостей, за умови використання яких вона формуватиметься і віднаходитиме власну неповторність.

Екзистенція не пропонує єдиної формули для усіх – вона уможлиблює вектори змін. Проте якими будуть ці зміни та на що саме їх спрямовувати має визначити антропоодиниця, тобто «істота, що діє», а істотність її існування (або екзистенції) – це *неперервне творення себе і випрацювання майстерності бути гідною назви головного проекту власної життєдіяльності.*

Граничні складники екзистенції. Людське існування у світі пов'язане із трансцендуванням. Йдеться про вихід за межі, який «вмонтований» у кожного з нас. Це необхідно сприймати як даність, але використовувати на свій зиск. Головними граничними складниками екзистенції постають *тілесність, помежів'я та абсурд.* Розуміння істотності кожної з них передбачає їх безпосереднє переживання окремою антропоодиницею. Вони названі *граничними*, оскільки: 1) включають царини пов'язаного, але не тотожного і не відмінного, проте життєвонеобхідного; 2) самі уможлиблюють розрізнення інтерсуб'єктивного (для–мене–і–для–інших) та індивідуального (виключно–для–мене); 3) істотно постають способами змін самої антропоодиниці; 4) є умовними (доступні кожному суб'єкту, але усвідомлення їх необхідності постає індивідуальним і ситуативним). Послідовність подальшого розгляду граничних складників екзистенції передбачає поступове ускладнення.

Тіло та тілесність. Світ складений з різноманітних феноменів, тільки певна частина яких постає матеріальною. Терміном «матеріальний» передбачають: 1) субстрат, з якого створені усі елементи світу; 2) [єдину] фізичну речовину; 3) чуттєвосприйнятність. Фіксування останнього можливе тільки завдяки формонаявності. З одного боку, йдеться про елементний склад (матерія, матеріальне). Речовинне відджерелення мають і духовні феномени, проте їх чуттєвосприйнятність ускладнена або неможлива. З іншого боку, – формонаявність уможлиблює фіксування меж існування феномена. Форма завжди буде зовнішньою межею, якою даний феномен (тобто чуттєвосприйнятне утворення) відділений від інших подібних та/або відмінних від нього. Це «оформлене» називають *тілом*. Для неорганічних/неживих об'єктів наявність «тіла» є умовою можливості їх сприймання та пізнання, а для органічних/живих поставатиме кордоном індивідуального простору. Останній постає комплексом переживань, сумнівів, розмірковувань, що поняттєво позначають через терміни «внутрішній світ», «ментальність», «свідомість» або «душа».

Тіло кожної антропоодиниці просторово відмежовує її від оточуваного: це своєрідне територіальне демонстрування за принципом «моє» (тіло) та «чуже» (все інше, що поза тілом). Тіло – це своєрідний кордон інтрасвіту, який є першим (найпростішим) бар'єром–на–подолання. Завдяки тілу антропоодиниця презентує себе (тобто свій інтрапростір) світові (усьому, що не я, тобто зовнішню щодо тіла). *Тіло постає фізично обмеженою частиною матерії, стійким комплектом якостей, сил та енергій; а також організмом у співвіднесенні із душею. Тіло – це філософський концепт, яким пояснюють чуттєвий характер антропного буття як невід'ємної онтологічної ознаки.*

Проте *тіло* не є тотожним *тілесності*. *Тілесність* – це, з одного боку, поєднання тіла та душі/свідомості (як

зовнішньої межі та внутрішнього безмежжя); з іншого боку, це індивідуальні налаштування окремого суб'єкта на перебування у світі (іншими словами: «співпраця» тіла як ретранслявальника зовнішніх подразнень та душі/свідомості як «інформаційного опрацювання» сприйнятого ззовні). Тілесність постає процесом-результатом: одночасним триванням та періодичним отриманням висновків. Її розуміють як «одухотворене тіло», тобто закономірний результат онтогенетичних змін, спричинених подвійно: ззовні через нестачу або надлишок дечого для стабільного функціонування тіла; зсередини через нестачу або надлишок дечого «у душі/свідомості». Спонуки і мотиви спричиняють прагнення суб'єкта до змін.

Тіло – це те, що саме презентується на загал, а через *тілесність* можна визначити у якому форматі воно може бути презентоване. *Тілесність* є постійнозмінюваною, але не обставиною: вона «доповнювана» та «коригована», але не «підлаштовувана» під окрему ситуацію». Саме завдяки тілесності можна ситуативно проявляти свої здібності та здатності. *Тілесність* спричинює смисли через свідомість та комунікування, тобто постає соціокультурним феноменом. Її формують не тільки спільнотні чинники – звичаї і традиції окремого локусу, історичні реалії, соціальні зміни, але й індивідуальні прагнення, або радше *жадання*. Останні не можна зводити виключно до «тілесного злиття» з іншим. *Жадання* є *неутримуваною індивідуальною цілеспрямованою примхою, готовою до втілення*. Це передусім ідеї, які необхідно матеріалізувати у вигляді тексту, пісні, віршованих рядків тощо.

Може видатися, що *тілесність* завжди «зосереджена» на окремому суб'єкті, тобто виключно на індивідуальному. Проте вона передбачає включення суб'єкта у спільнотність, соціум, суспільство. Те «жадання» може бути еґо-альтруїстичним: воно одночасно зорієнтоване на власний зиск та на вигоди для інших. Прагнення індивідуальних коригувань спричиняють зміни навколишнього простору – оточення загалом, а також інших суб'єктів зокрема. Тілесність окремої антропоодиночності «задає» інакші стандарти для всього людства. *Тіло* – це виключно зовнішня межа; а *тілесність* – переплетення внутрішнього та зовнішнього, біологічного та психологічного, соціального та культурного, знакового та смислового структурних компонентів самого суб'єкта.

Помежів'я. Термінологічно так позначають зону на перетині опозицій. Ця зона є просторово-темпоральною нейтральністю, де не діють «норми» жодного з проявів абсолютизування (позитивного або негативного). Два згадані «локуси» поєднані третім – нейтральним рівноважним, завдяки якому антропоодиночність приймає зважене рішення щодо однієї із сторін через врахування (огляд) переваг-та-недоліків кожної. Саме помежів'я уможливлене до фіксування виключно через конкретні ситуації, які спонукатимуть окрему антропоодиночність до дій (реагуванням поставатимуть як внутрішні хвилювання, спричинені сумнівами щодо необхідності (не)вчинення, так само й зовнішні презентування вербального, невербального та/або паравербального ілюстрування). Кожна з таких ситуацій не є однозначною як для спричинювальників (таке трапляється рідко), так само й для головного фігуранта

(таке трапляється часто) в аспекті можливого варіанта, який втілюватиметься як розв'язок ситуації. Залежно від інтелектуальної майстерності та досвіду фігурантів будь-яку ситуацію можна скеровувати у необхідний для кожного учасника бік.

Термін «*ситуація помежів'я*» (нім. die Grenzsituation – дослівно «гранична ситуація») запроваджений німецьким філософом, психологом та психіатром Карлом Ясперсом [10–12] задля розтлумачення антропоперебування у небезпечних обставинах, які передбачають потенційне ушкодження її фізичного, морального, інтелектуального здоров'я через практикування екстернальних елементів впливання задля отримання різноаспектного індивідуального зиску. Порушення рівноважності окремої антропоодиночності уможливує «інтернальне вивіщування» іншого як найпростіший спосіб «індивідуальної відмови від саморозвивання та самовдосконалювання». Стимулювання іншим суб'єктом періодичного штучного «невмотивованого незадоволення існуванням», яке практикуватиме окрема антропоодиночність, уможливить коригування останньої для власного стабілізування через оновлення поведінкових паттернів. Такі ситуації – екстернальні втручання в інтрапростір – і провокують (періодичні) «прояви»/«з'яви» екзистенції, головним завданням якої є виявлення-демонстрування унікальності окремої антропоодиночності.

Ситуація помежів'я завжди є індивідуальним досвідом, хоча й повторюється для усіх. Її переживає будь-яка антропоодиночність, проте це відбувається доволі своєрідно: для однієї ситуація помежів'я – це початок прогресу, хоча для іншої може бути й початком регресу. Це своєрідний спосіб «відмежування» окремого суб'єкта від зовнішнього простору: тіло продовжує усі необхідні життєві процеси – воно усе сприймає, відчуває, передає, проте душа/свідомість «замкнена» на окремій темі через відтворення подій для повторного переживання. Така цикловість і є розривом тілесності (як комплексу тіла та душі/свідомості), що призводитиме до відкритої закритості: тіло відкрите світові, проте душа/свідомість відмежована від нього – вона не має намірів «виходити назовні» для отримання даних про світ (увідомлювання). Перебування у ситуації помежів'я, як це не парадоксально звучатиме, фіксуються нашою свідомістю у момент її виходу назовні – коли свідомість «під'єднуватимуть» до пізнання світу. Останнє можливе через комунікування: саме у практикуванні якого антропоодиночність усвідомлюватиме власне попереднє позбавлення вербального інтераціювання.

На думку К. Ясперса, ситуації помежів'я передбачають боротьбу та страждання антропоодиночності: неминуче перебирання на себе провини щодо власної смерті, перетвореної на постійне переживання. За звичайних умов, екзистенційні питання (щодо власного життя та смерті) виникають періодично впродовж життя кожної людини, проте ситуації помежів'я «відкривають» акцентування уваги на одній темі – марності власного існування із прагненням припинення боротьби (але не за життя-існування, а з собою – задля переконування щодо необхідності продовження власного тривання).

Переживати ситуації помежів'я та екзистувати – це одне й те саме. Ситуації помежів'я уможливають розрізнення значущого в існуванні конкретної

антропоодиниці від буденного через «відкриття сумніву». Останній загострює увагу на індивідуальних параметрах екзистування – чи вони настільки необхідні для суб'єкта зараз, щоб уможливити його якісно змінене тривання у майбутньому. Людське буття незахищене, тобто суб'єкт первинно перебуває у стані загубленості та відданості світу, відповідно, не може підійняти себе до стану екзистенційності (усвідомленого унікального людського існування) за рахунок власних сил. До подібного його «змушує» саме ситуація помежів'я, завдяки якій антропоодиниця «схоплює» буття у його замкнутості. Відповідно, зовнішня межа екзистенції є її внутрішнім конституювальним підґрунтям.

Абсурд термінологічно позначає «*смысл навпаки*», тобто «*смысловий антипод понять логічної обґрунтованості, раціонального осмислення або дії, співмірності зі змістом вихідних принципів (аксіом, постулатів)*». Абсурд як феномен парадоксальний: його складно пояснити раціональними засобами, хоча його можна фіксувати через власне переживання та розуміння–та–усвідомлення інакшості того, що відбувається, порівняно з тим як воно зазвичай має відбуватися (за класичними параметрами причинно–наслідковості).

Тема абсурду не є новою у філософії загалом, проте у контексті онтологічних досліджень вона найяскравіше презентована у екзистенційній філософії. Екзистенція має бути підпорядкована спільним параметрам – причинно–наслідковим зв'язкам, що проявляються у окремому випадку/ситуації (на прикладі конкретного суб'єкта). Тему абсурду здебільшого пов'язують із поглядами французького мислителя ХХ ст. А. Камю, що сформульовані та подані у його тексті «Міф про Сізіфа» [4]. Абсурдність виникає за критичних обставин, коли людина виявляє ілюзорність узвичаєної віри у раціональний сенс життя і навколишнього світу, що спричинює відчай та потяг до самогубства. Подолання абсурду можливе тільки після безпосереднього зіткнення з ним, а не через втечу від нього у добровільну смерть або через заглиблення у релігійну віру. Життя «у абсурді» і його подолання переплетені у *екзистенції*. Абсурд проявляється з моменту народження людини – вона прямує до смерті, що вже є ірраціональним. Проте з точки зору екзистенціалістів, не результат є головним, а сам процес, що його кожна антропоодиниця індивідуально забарвлює, надає своєму існуванню сенсу та змісту.

Прийнятним є розрізнення *лінгвістичного* та *екзистенційного абсурду*. Перший можна подолати уточненням через запитання або комунікативними практиками загалом. Другий кардинально відрізняється від першого, оскільки пов'язаний: 1) із відношенням людини до світу (постає дечим інакшим від усталеного/узвичаєного для окремої групи; *прояв екзистенційного абсурду – це параметри співіснування спільноти та окремого суб'єкта*: навчені спільнотному поіснуванню ніколи не приймуть окремого суб'єкта через його «сильну індивідуальну позицію незмінності параметрів власного існування»); 2) смислошуканнями (подібне постає абсолютизуванням, оскільки штучні змушування суб'єкта бути результативним у віднайдені не передбачають ані характер, ані якісність цього «результату», яким і є той самий *смысл*–із–запиту;

вихідна теза смислопошуків вже містить абсурдність у концентрованому вигляді: суб'єкт не знає що таке *смысл* життя, але його шукатиме впродовж свого свідомого існування, що призведе до часовтрачання та постійно поглиблюваного «ментального хаосу»; *смысл власного існування необхідно витворювати власноруч, привносити у спільний простір через власні дії та/або недіяння*; *смысл* існування з'являється після спроб та власних висновків щодо доцільності продовження подібних практик; смисложиттєві пошуки мають бути активним долучанням суб'єкта до світу через приналежність до «суспільства», природи, культури, техніки тощо, але не «розмірковуванням про варіантність минулого і прийдешнього»); 3) відмежуванням непотрібного (ним окреслена сфера того, чого суб'єктові необхідно уникати: передусім марноти загалом, тобто життєвитрачання на манівці, пропонувані «маскультом», а також прийняття на віру дороги, яку вибирають для тебе інші; складатиметься ситуація: логічне, тобто послідовне, чітке, ясне, зрозуміле, для одного є алогічним/неприйнятним у контексті розмірковувань іншого через відмінне загалом – підтримувані традиції, культуропідґрунтя, заборони та дозволи, індивідуальні пріоритети, суспільне ранжування тощо).

Абсурд вкорінений у самій людині: її прагненнях, змінюваності, запитах та відмовах тощо. Досвід людського існування неминуче завершуваний смертю, призводить до особистістю до відкриття абсурду як кінцевої правди свого земного тривання. Однак ця теза має спричинювати у антропоодиниці появу мужньої гідності щодо продовження життя наперекір вселенському «хаосу». Щодень кожен з нас – тих, хто замислюється щодо власного існування, – «відкритий абсурду». Ми помираємо щомиті – це спосіб прощання із застарілим (цінностями, пріоритетами, параметрами, кожен з яких зорієнтував наше існування і зрештою призводив до глухотугтя), проте інтелект, розум, здоровий глузд уможливають долання абсурдності загалом. Абсурд неможливо викоринити – це й непотрібно. Убезпечити себе від «залучання у поле абсурду», конструйованого іншим суб'єктом, можливо через *толерантність* та *критичність*. Завдяки першій ми уприсутнюємо інші думки та аргументи, проте завдяки другій ми можемо утриматися від дій, якщо наш інтелект/розум кваліфікує дещо як небезпечне. Абсурд є небезпечним, оскільки у ньому прихований лабіринт заблуду: якщо у ситуації причинно–наслідковій зв'язки неможливо виявити відразу, тоді вона є суцільною випадковістю. Випадковість постає спонтанним проявом розуму, яка не підлягає нічому іншому як фіксуванню. Вона є даністю. Її неможливо структурувати, описати та ранжувати. І сприймати її необхідно як даність. Суб'єкт, котрий має намір «логічно розібрати» абсурд, втрапляє у пастку Іншого, котрий має на меті усунути суб'єкта (спочатку інтелектуально, а потім і фізично). Рішення завжди залишається за кожним з нас: 1) грати за правилами абсурду (правилами, що встановлюють інші) та втратити себе; 2) встановити нові правила абсурду; 3) просто бути собою. *Абсурд постає способом перевірки окремого суб'єкта на інтелектуальну стійкість*. Те, що неможливо пояснити логічними засобами, здебільшого не потребує пояснень. Хоча завдяки зануренню у ситуацію абсурду можливо віднайти нового себе (за

вельми хиткої умови – «якщо окрема антропоодинаця витримає це випробування»).

Висновки: Буття проявляється через існувальні, з–поміж яких особливої уваги потребує те, що назване «людина». Завдяки екзистенції можливо виявити унікальність кожної антропоодинаці. Екзистенція – це поєднання біологічного (тілесного) та соціального (культурозалежного) параметрів. Виявляння неповторності кожної антропоодинаці здійснюване через трансцендування («вихід за межі»), ключем до якого постають граничні складники екзистенції – тілесність, помежів'я та абсурд. Останні «розкривають» антропоодинацю для неї самої через спектри можливостей за умови критичного ставлення–і–сприймання всього зовнішнього.

Перспективи подальших досліджень зумовлені необхідністю власного розуміння, що поглиблюватиме екзистенційні дослідження через індивідуальні ситуаційні переживання.

Список використаних джерел

- Aghili K., 2011. 'Mulla Sadra and the Unity and Multiplicity of Existence', *Transcendent Philosophy Journal*. Vol.12, p.119–146.
- Bahram, MA., 2011. 'Comparative Study of 'Faith' from Kierkegaard's and Rumi's Perspective', *Transcendent Philosophy Journal*, Vol.12, p.69–92.
- Bielas, J. & Abramciów, R., 2009. 'Dimensions of corporeality. A metatheoretical analysis of anthropologists 'concern with the human body'', *Forum Philosophicum: International Journal for Philosophy*, 14 (1), p.133–143.
- Camus, A. 2013. 'Le mythe de Sisyph'e'. Essai sur l'absurde. Édition spéciale comprenant un carnet, Paris: Gallimard.
- Cândido, S. de C., Costa, NRR., Nogueira, RE., 2017. 'O Homem Absurdo na filosofia camusiana e na poesia drummondiana: a linguagem como fonte da (trans)formação', *Fragmentos De Cultura*, V.27, N.3, p.361–375.
- Daftari, A., 2011. 'Fundamentality of Existence', *Transcendent Philosophy Journal*, Vol.12, p.93–118.
- Fuchs, Th., 2013. 'Existential Vulnerability: Toward a Psychopathology of Limit Situation', *Psychopathology*, 46 (5), p.301–8.
- Gordić–Petković, V., 2016. 'Etički izbor i granične situacije u prozi Antonija Isakovića (Ethical choices and limit situations in the stories by Antonije Isaković)', *Kultura*, Br.153, Str.11–20.
- Hayden, P., 2016. 'Camus and the Challenge of Political Thought: Between Despair and Hope', London: Palgrave Macmillan.
- Jaspers, K., 1919. 'Psychologie der Weltanschauungen'. Berlin: Verlag von Julius Springer.
- Jaspers, K., 1948. *Philosophie*. 'Zweite, unveränderte Auflage', Berlin – Göttingen – Heidelberg: Springer–Verlag.
- Jaspers, K., 1960. *Vernunft und Existenz*. 'Fünf Vorlesungen', München: R. Piper Verlag.
- Kapellmann–Zafra, G., Salomons, N., Kolling, A., Groß, R., 2016. 'Human–Robot Swarm Interaction with Limited Situational Awareness', In: Dorigo M. et al. (eds) *Swarm Intelligence. ANTS 2016*. Lecture Notes in Computer Science, vol.9882. Springer, Cham, p.125–136.
- Karl Jaspers', 2014. 'Philosophy and Psychopathology', Eds. Thomas Fuchs, Thiemo Breyer, Christoph Mundt, New York: Springer–Verlag.
- Kierkegaard, S., 1994. 'Afluttende uvidenskabelig Efterskrift til de filosofiske Smuler', Ved A. B. Drachmann. *Samlede værker*. Bind 9 & 10. Udgivet af A. B. Drachmann, J. L. Heiberg og H. O. Lange. Gyldendal.
- Kierkegaard, S., 1920. 'Enten – Eller. 1. Del (1843)', *Samlede Værker*. Udgivne af A. B. Drachmann, J. L. Heiberg og H. O. Lange. Anden Udgave. Første Bind. Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag; Bianco Lunos Bogtrykkeri.
- Kierkegaard, S., 1920. 'Enten – Eller. 2. Del (1843)', *Samlede Værker*. Udgivne af A. B. Drachmann, J. L. Heiberg og H. O. Lange. Anden Udgave. Andet Bind. Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag; Bianco Lunos Bogtrykkeri.
- Kriegel, U., 2015. 'Existence, Fundamentality, and the Scope of Ontology', *Argumenta*, 1 (1), p.97–109.
- Mundt, Ch., 2014. 'Jaspers Concept of «Limit Situation»: Extensions and Therapeutic Applications. In Fuchs Th., Breyer Th., Mundt Ch. (Eds.)', *Karl Jaspers' Philosophy and Psychopathology*, New York: Springer–Verlag, p.169–178.
- Öztürk, MN., 2014. 'Corporeality: Emergent Consciousness Within its Spatial Dimensions', Amsterdam, NY: Rodopi B. V.
- Pölzler, T., 2014. 'Absurdism as Self–Help: Resolving an Essential Inconsistency in Camus' Early Philosophy', *Journal of Camus Studies* 2014, p.91–102.
- Pölzler, T., 2011. 'Camus' Early Logic of the Absurd', *Journal of Camus Studies* 2011, p.98–117.
- Pölzler, T., 2016. 'Wie schlüssig ist Albert Camus' frühe «Logik des Absurden»?', *Allgemeine Zeitschrift für Philosophie*, 41 (1), S.59–76.
- Sartre, J.–P., 1946. 'L'existentialisme est un humanisme'. Resource document: <http://www.danielmartin.eu/Textes/Existentialisme.htm>
- Taşdan' TE., 2018. 'Intertextuality in Albert Camus's philosophy: «Let us imagine Sisyphus happy»', *Journal of Language and Linguistic Studies*, 14 (2), p.173–182.
- Wildemeersch, D., 2018. 'Limit Situations. Adult Education and Critical Awareness Raising. In Milana M., Webb S., Holford J., Waller R., Jarvis P. (eds)', *The Palgrave International Handbook on Adult and Lifelong Education and Learning*, London: Palgrave Macmillan, p.133–150.
- Wojdała, B., 2016. 'Patient's situation as a limit situation', *Psychoterapia*, 1 (176), p.77–86.

Didenko L. V., Ph. D. in Philosophical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Philosophy of Humanities Department, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), DidenkoLarysa@gmail.com, ORCID 0000–0003–1734–0055

An existence: the boundary components

The paper is concerned with an existence and its' main boundary components (a corporeality, a limitation, an absurd). Among the methods of the paper can be named questioning–answering, analysing, synthesizing, hermeneutical, phenomenological, reconstructive, modelling, etc. Conclusions: Being is presenting with the beings/existents. One of them named 'Human being' the essence of whom can be revealed with help of an existence which consists of biological and social parameters. 'To exist' means 'to present yourself as unique' in every situation but this one is possible through transcendence. The keys to the last one are a corporeality, a limitation, an absurd.

Keywords: an existence, a human being, the boundary components of existence, corps, a corporeality, a limitation, a limit situation, an absurd.

* * *

УДК 124.4:316.3

Кислий А. О.,

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та культурології, Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка (Україна, Чернігів), a.kysliy@ukr.net

ПРОБЛЕМА СУСПІЛЬНОГО ІДЕАЛУ В ФІЛОСОФСЬКОМУ ОСМИСЛЕННІ

Визначено актуальність та тенденції вивчення суспільного ідеалу у вітчизняній філософії. Проаналізовано теоретико–методологічні аспекти філософського осмислення суспільного ідеалу в історії філософії, що дозволяє означити проблемне поле соціально–філософських досліджень. Розглянуто суперечливість підходів до розуміння суспільного ідеалу в історії західної та вітчизняної філософської думки. З'ясовано сутнісні характеристики та принципи формування суспільного ідеалу. Суспільний ідеал розуміється як образ досконалого суспільства, яке вітвозглядна система, що є зразком та ціннісним орієнтиром, на основі якого моделюється бездоганий суспільний лад, який відповідає потребам й інтересам суспільства та особистості.

Ключові слова: суспільні ідеї, ідеал, суспільний ідеал, благо, цінності, інтереси, свобода, справедливість, історія філософії.

Руйнування ідеалів корпоративного співтовариства, що були домінуючими у ХХ столітті, брак нових філософських концепцій, практична невиправданість західної класичної та некласичної філософії у поєднанні